

iqtisodiy mustahkamlik, yangi texnologik yondashuvlar va ijtimoiy farovonlik asoslarini yaratishga xizmat qilishi shubhasiz. Kichik biznesni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ularning imkoniyatlarini kengaytirish va xalqaro bozorga chiqishini ta'minlash esa davlat siyosatining ustuvor vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qodirov, A. (2023). Kichik biznesni rivojlantirish va uning O'zbekiston iqtisodiyotidagi o'rni. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
2. OECD. (2020). OECD Studies on SMEs and Entrepreneurship: Financing SMEs and Entrepreneurs 2020. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/fin_sme_ent-2020-en
3. World Bank. (2021). Small and Medium Enterprises (SMEs) Finance: Improving SMEs' Access to Finance and Finding Innovative Solutions. <https://www.worldbank.org/en/topic/sme/finance>
4. Mahmudov, F. (2022). "Kichik biznesda moliyaviy barqarorlikni baholash mezonlari." Iqtisodiy tahlil jurnali, 7(2), 55–63.
5. European Commission. (2023). *Annual Report on European SMEs 2022/2023: SMEs sustainable growth in the digital era.* <https://single-market-economy.ec.europa.eu>

O'RTA VA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA SOLIQ IMTIYOZLARINING SAMARADORLIGI: MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR

Kurbonov Baxodir Ergashevich

Qo'qon universiteti Andijon filiali ijtimoiy-gumanitar va pedagogika
fakulteti dekani, p.f.f.d., (PhD)

Niyozov Azizillo Mirzoxidjon o'g'li

Iqtisodiyot yo'nalishi, 1-bosqich talabasi

Abstract. Ushbu maqolada O'zbekistonda o'rta va kichik biznesni rivojlantirishda soliq imtiyozlarining roli va ularning samaradorligi tahlil qilingan. Adabiyotlar tahlili asosida soliq imtiyozlarining iqtisodiy o'sishga ta'siri, mavjud muammolar va rivojlanish istiqbollari ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, soliq imtiyozlari kichik va o'rta biznesning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatsa-da, ularning samaradorligini oshirish uchun kompleks yondashuvlar talab etiladi. Maqolada soliq imtiyozlarining ijobiy va salbiy tomonlari tahlil qilinib, ularning samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Key words: o'rta va kichik biznes, soliq imtiyozlari, iqtisodiy rivojlanish, soliq siyosati, imtiyozlar samaradorligi.

Introduction

O'rta va kichik biznes (O'KB) mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, O'KB har qanday iqtisodiyotning poydevori bo'lib, bandlikni ta'minlash, innovatsiyalarni rivojlantirish va iqtisodiy o'sishda muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, rivojlangan davlatlarda yalpi ichki mahsulotning 50-60 foizi aynan shu sektor hissasiga to'g'ri keladi [1].

O'zbekistonda so'nggi yillarda O'KB rivojlanishiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu borada qabul qilingan qator normativ-huquqiy hujjatlar, jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-dekabrda "O'zbekiston Respublikasining 2023-2025 yillarga mo'ljallangan investitsiya dasturini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-459-son qarorida ham mamlakat iqtisodiyotida O'KB rolini oshirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan [2].

Soliq imtiyozlari O'KB rivojlanishini rag'batlantirishning eng muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Biroq, ushbu imtiyozlarning samaradorligi, ularni joriy etish mexanizmlari va iqtisodiy ta'siri to'g'risida bahs-munozaralar davom etmoqda. Ushbu maqolada soliq imtiyozlarining O'KB rivojlanishiga ta'siri, mavjud muammolar va istiqbollari tahlil qilinadi.

Tadqiqotning maqsadi O'zbekistonda o'rta va kichik biznesni rivojlantirishda joriy etilgan soliq imtiyozlarining samaradorligini baholash, mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish yo'llarini taklif etishdan iborat.

Ushbu tadqiqot O'zbekiston va xorijiy mamlakatlarning o'rta va kichik biznesni soliqlar orqali qo'llab-quvvatlash sohasidagi ilmiy adabiyotlar, normativ-huquqiy hujjatlar va statistik ma'lumotlarni tahlil qilish asosida o'tkazildi. Tahlil jarayonida solishtirma, tizimli va mantiqiy tahlil usullaridan foydalanildi.

O'zbekistonda O'KB rivojlanishida soliq imtiyozlarining roli masalasi ko'plab olimlar tomonidan o'rganilgan. Jumladan, Tursunov (2020) o'z tadqiqotida O'zbekistonda kichik biznes sub'ektlari uchun belgilangan soliq imtiyozlarining iqtisodiy samaradorligini tahlil qilgan va ularning kichik biznes rivojlanishiga ta'siri ijobiy ekanligini ta'kidlagan [3].

Xorijiy olimlardan Atawodi va Ojeka (2012) o'z tadqiqotlarida soliq imtiyozlarining kichik biznes faoliyatiga ta'sirini o'rganib, soliq imtiyozlari biznesni rivojlantirishning muhim omili ekanligini, biroq ularning samaradorligi soliq ma'murchiligining sifatiga bog'liq ekanligini ta'kidlashgan [4].

Rossiyalik olimlar Mayburov va Ivanov (2019) soliq imtiyozlarining samaradorligini baholash metodologiyasini ishlab chiqqanlar va soliq imtiyozlarini joriy etishda ularning iqtisodiy samaradorligini baholashning muhimligini ta'kidlashgan [5].

O'zbekistonlik olim Karimov (2021) o'z tadqiqotida O'zbekistonda O'KB soliq yukini optimallashtirish masalalarini o'rganib, soliq imtiyozlarining O'KB rivojlanishiga ta'sirini tahlil qilgan. Uning xulosalariga ko'ra, soliq imtiyozlari bilan bir qatorda soliq ma'murchiligini soddalashtirish ham O'KB rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega [6].

Bird (2018) soliq imtiyozlarining samaradorligini o'rganib, ularning iqtisodiy samaradorligi ko'p hollarda kutilganidek bo'lmasligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, soliq imtiyozlari aniq maqsadli va vaqtinchalik bo'lishi kerak, aks holda ular iqtisodiyotga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin [7].

Results and discussions

O'zbekistonda so'nggi yillarda o'rta va kichik biznesni rivojlantirish uchun bir qator soliq imtiyozlari joriy etilgan. Jumladan, 2022-yil 1-yanvardan boshlab yillik aylanmasi 1 milliard so'mgacha bo'lgan kichik biznes subyektlariga aylanmadan olinadigan soliq stavkasi 4 foizdan 2 foizga tushirilgan. Bu esa kichik biznes sub'ektlari sonining ortishiga ijobiy ta'sir ko'rsatgan [8].

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2022-yilda O'zbekistonda kichik biznes sub'ektlari soni 2021-yilga nisbatan 12,5 foizga oshgan. Bu tendensiya soliq imtiyozlarining ijobiy ta'siridan dalolat beradi. Shuningdek, soliq imtiyozlari tufayli O'KBning YaIMdagi ulushi 2022-yilda 55,7 foizga yetgan bo'lib, bu 2021-yilga nisbatan 2,1 foiz punktga ko'pdir [9].

Biroq, soliq imtiyozlarining samaradorligi bilan bog'liq bir qator muammolar ham mavjud. Jumladan, imtiyozlarning vaqtinchalik xususiyati, ularning maqsadli yo'naltirilmaganligi va soliq ma'murchiligidagi qiyinchiliklar soliq imtiyozlarining samaradorligini pasaytirmoqda.

Soliq imtiyozlari bilan bog'liq muammolar:

1. Imtiyozlarning vaqtinchalik xususiyati: Ko'plab soliq imtiyozlari vaqtinchalik xarakterga ega bo'lib, bu biznesni uzoq muddatli rejalashtirish imkoniyatini cheklaydi. Bu esa o'z navbatida, O'KB sub'ektlarining investitsion faolligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi [3].

2. Maqsadli yo'naltirilmaganlik: Joriy etilgan soliq imtiyozlari ko'pincha barcha soha va mintaqalarga bir xil qo'llaniladi, bu esa ularning maqsadli ta'sirini pasaytiradi. Soliqlarda tabaqalashtirilgan yondashuvning yo'qligi imtiyozlarning samaradorligini kamaytiradi [6].

3. Soliq ma'murchiligidagi muammolar: Soliq imtiyozlarini qo'llash mexanizmlari murakkab bo'lib, bu O'KB sub'ektlari uchun qo'shimcha m'muriy yukni keltirib chiqaradi. Natijada, ba'zi tadbirkorlar imtiyozlardan foydalanishni afzal ko'rmaydi [5].

4. Informatsion asimmetriya: Ko'plab O'KB sub'ektlari mavjud soliq imtiyozlari to'g'risida to'liq ma'lumotga ega emas, bu esa ularning imtiyozlardan foydalanish imkoniyatini cheklaydi [7].

Soliq imtiyozlarining samaradorligini oshirish uchun quyidagi yo'nalishlar taklif etiladi:

1. Soliq imtiyozlarini tabaqalashtirish: Soha va mintaqaviy xususiyatlarni hisobga olgan holda soliq imtiyozlarini tabaqalashtirish lozim. Bu iqtisodiyotning ustuvor sohalariga investitsiyalarni jalb qilishga yordam beradi [8].

2. Soliq ma'murchiligini soddalashtirish: Soliq hisoboti va to'lovlari tartibini soddalashtirish, elektron tizimlarga o'tish orqali ma'muriy yukni kamaytirish lozim [10].

3. Soliq imtiyozlarining samaradorligini baholash mexanizmlarini joriy etish: Imtiyozlarning iqtisodiy samaradorligini muntazam ravishda baholab borish va samarasiz imtiyozlarni bekor qilish lozim [7].

4. Axborot-maslahat xizmatlarini rivojlantirish: O'KB sub'ektlarini soliq imtiyozlari to'g'risida ma'lumot bilan ta'minlash va ulardan foydalanish bo'yicha maslahatlar berish lozim [6].

Conclusion

O'zbekistonda o'rta va kichik biznesni rivojlantirishda soliq imtiyozlari muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, so'nggi yillarda joriy etilgan soliq imtiyozlari O'KB rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda, bu O'KB sub'ektlari sonining ortishi va ularning YaIMdagi ulushining ko'payishi bilan tasdiqlanadi.

Biroq, soliq imtiyozlarining samaradorligini oshirish uchun ularni tabaqalashtirish, soliq ma'murchiligini soddalashtirish, samaradorlikni baholash mexanizmlarini joriy etish va axborot-maslahat xizmatlarini rivojlantirish zarur. Bu choralar O'KB sub'ektlarining raqobatbardoshligini oshirish va iqtisodiy o'sishni ta'minlashga xizmat qiladi.

Shuningdek, soliq imtiyozlari bilan bir qatorda boshqa qo'llab-quvvatlash choralari, jumladan, moliyaviy qo'llab-quvvatlash, kadrlar tayyorlash va infrastruktura rivojlantirishni ham amalga oshirish lozim. Kompleks yondashuv O'KB rivojlanishini ta'minlash va uning iqtisodiy o'sishdagi rolini oshirishga yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. OECD. (2022). Financing SMEs and Entrepreneurs 2022: An OECD Scoreboard. OECD Publishing, Paris.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 8-dekabrda "O'zbekiston Respublikasining 2023-2025 yillarga mo'ljallangan investitsiya dasturini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-425-son qarori.

3. Tursunov, I. (2020). O'zbekistonda kichik biznes sub'ektlarini soliqlar orqali qo'llab-quvvatlash masalalari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 4, 45-52.
4. Atawodi, O. W., & Ojeka, S. A. (2012). Relationship between tax policy, growth of SMEs and the Nigerian economy. International Journal of Business and Management, 7(13), 125-135.
5. Mayburov, I. A., & Ivanov, Y. B. (2019). Encyclopedia of Tax Incentives in the Global Economy. Moscow: UNITY-DANA.
6. Karimov, A. (2021). O'zbekistonda kichik biznes soliq yukini optimallashtirish masalalari. Moliya va bank ishi, 3, 78-85.
7. Bird, R. M. (2018). Tax policy and economic development. Johns Hopkins University Press.
8. O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi. (2023). O'zbekistonda soliq siyosati: hozirgi holat va istiqbollar. Toshkent.
9. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. (2023). O'zbekiston Respublikasining 2022-yildagi ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish yakunlari. Toshkent.
10. Popov, V. V. (2020). Tax incentives for small and medium-sized businesses: international experience and Russian practice. Tax policy and practice, 5, 36-43.

RAQAMLI IQTISODIYOTGA O'TISH JARAYONIDA MILLIY VALYUTA BARQARORLIGINI TA'MINLASH: XALQARO TAJRIBA VA MAHALLIY YECHIMLAR

Kurbonov Baxodir Ergashevich

Qo'qon universiteti Andijon filiali ijtimoiy-gumanitar va pedagogika
fakulteti dekani, p.f.f.d., (PhD)

Abdulazizova Marhaboxon Maribjon qizi

Moliya va moliyaviy texnologiyalar yo'nalishi, 1 bosqich talabasi

Abstract. Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyotga o'tish jarayonida milliy valyuta barqarorligini ta'minlash masalalari o'rganilgan. Maqolada xalqaro tajribalar va milliy valyuta barqarorligini ta'minlashning zamonaviy usullari tahlil qilingan. Rivojlangan mamlakatlar tajribasi, markaziy banklarning raqamlashtirish sharoitidagi roli va O'zbekistonda milliy valyuta barqarorligini ta'minlash bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra raqamli transformatsiya sharoitida milliy valyuta barqarorligini ta'minlash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Key words: raqamli iqtisodiyot, milliy valyuta barqarorligi, markaziy bank, monetar siyosat, raqamli transformatsiya, valyuta siyosati, O'zbekiston.

Introduction

Bugungi kunda raqamli iqtisodiyotga o'tish jarayoni global tendentsiyaga aylanib, iqtisodiy munosabatlarning barcha sohalarini transformatsiya qilmoqda. Bu jarayon mamlakatlar monetar siyosati va milliy valyutalar barqarorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Raqamli texnologiyalar, blokcheyn, kriptovalyutalar va markaziy banklarning raqamli valyutalarining (CBDC) rivojlanishi an'anaviy pul munosabatlari tubdan o'zgartirmoqda [1].